

ІНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕФОРМИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ

А. П. Павлюк

Проаналізовано формування законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення реалізації реформи територіальної організації влади та місцевого самоврядування в Україні. Встановлено, що впродовж 2015–2016 років сформовано значний масив нормативно-правових актів у сфері регулювання процесу формування спроможних територіальних громад, бюджетної децентралізації, оптимізації розподілу повноважень між органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Створене законодавче підґрунтя, що загалом відповідає європейським стандартам, та інституційне забезпечення дозволило розпочати практичний етап реформи децентралізації влади. Водночас низка важливих для успішної реалізації реформи питань потребують законодавчого унормування. Визначено основні напрями удосконалення інституційно-правового забезпечення реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації.

Ключові слова: нормативно-правове забезпечення, інституційне забезпечення, територіальна організація влади, децентралізація, місцеве самоврядування.

Pavliuk Alla

INSTITUTIONAL AND LEGAL SUPPORT
OF THE TERRITORIAL ORGANIZATION SYSTEM REFORM
THE AUTHORITIES IN UKRAINE

Legislative and regulatory framework and institutional support of the reform of authorities' territorial organization and local government in Ukraine are analyzed. It was established that during the years 2015–2016 a large amount of laws and regulations in the spheres of capable local community's formation, fiscal decentralization, optimizing the allocation of powers between the executive authorities and local governments were accepted. Established regulatory framework which generally meets European standards and institutional support allowed starting practical phase of decentralization reform. However, there are a number of important issues for the successful implementation of reforms that require legislative regimentation. The main directions of improvement of legislative and regulatory framework and institutional support of the reform of authority's territorial organization are determined.

Keywords: regulatory and legal framework, institutional support, the territorial organization of power, decentralization, local government.

**Павлюк Алла
Петрівна** – кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, завідувач сектору відділу регіональної політики Національного інституту стратегічних досліджень

Розбудова демократичної, соціальної та правової держави – ключове завдання сучасного етапу державотворення в Україні. Невід'ємною умовою його вирішення є проведення науково обґрунтованого реформування системи територіальної організації влади, що має забезпечити ефективне управління суспільним розвитком як на центральному, так і регіональному та місцевому рівнях.

В Україні сформувалась неефективна незбалансована система територіальної організації влади з надмірною централізацією управлінських повноважень та фінансів, «ручним» розподілом

бюджетних коштів, декларативним місцевим самоврядуванням. У підсумку це призвело до поширення відцентрових тенденцій, відсутності у територій мотивації до розвитку, недієздатності територіальних громад, загострення інфраструктурних, комунальних, соціальних проблем на місцях.

Система управління, на законодавчому і практичному рівнях побудована згори до низу на засадах домінування центральної влади над місцевими громадами, загальмувала демократичні перетворення у державі, перешкоджає здійсненню

ефективної регіональної політики, стримує розвиток місцевої ініціативи та становлення базового інституту демократії – місцевого самоврядування.

При цьому українська політико-правова думка сформувала принципово інше бачення територіальної організації влади, де місцева самоврядування громада є висхідним пунктом організації системи управління суспільним розвитком. Ще у 1997 році Україна ратифікувала Європейську хартію місцевого самоврядування [1], взявши на себе відповідальність за розбудову системи місцевого самоврядування як однієї з головних підвалин демократичної держави, визнавши, що саме існування органів місцевого самоврядування, наділених реальними повноваженнями, може забезпечити ефективно і близьке до громадянина управління.

Реформа територіальної організації влади на засадах децентралізації, практичне втілення якої розпочалось у 2015 році, має на меті кардинальну зміну фундаментальних принципів управління суспільним розвитком та є вагомим передумовою вирішення низки системних проблем суспільно-політичного та соціально-економічного розвитку держави. Реформа спрямована на вирішення широкого спектра завдань: досягнення оптимального розподілу повноважень між органами місцевого самоврядування та органами виконавчої влади, створення дієздатних територіальних громад, забезпечення доступності та якості надання публічних послуг населенню, дотримання балансу загальнодержавних інтересів з інтересами населення регіонів та територіальних громад, модернізація системи адміністративно-територіального устрою. Запорукою успішного запровадження реформи має стати створення системного законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення усіх напрямів реалізації реформи.

Аналіз останніх досліджень. Основні засади реформи територіальної організації влади в Україні загалом обґрунтовані в теоретичному і концептуальному аспектах. Зокрема, фахівці з державного управління проблему ефективності управління все більше пов'язують з поліпшенням матеріального, правового становища людини в суспільстві та якістю діяльності наявних управлінських державних структур [2]. Відповідно до цього підходу, ефективність державного управління гарантується лише тоді, коли в управлінні надзвичайно складної системи суспільних відносин вона спирається на розуміння об'єктивних закономірностей, а тим самим на потреби та інтереси людей [3].

Також обґрунтовано необхідність побудови системи управління на засадах реальної демократії, що забезпечить належний рівень прав і свобод громадян, їх участь в управлінні державою і, врешті-решт, стабільний розвиток добробуту та духовних цінностей кожного окремого громадянина [4].

Досвід розвинутих демократичних країн світу засвідчує, що саме децентралізована виконавча влада із сильними інститутами місцевого самоврядування є найбільш ефективною формою організації державної влади. Самостійна діяльність населення адміністративно-територіальної одиниці з вирішення питань місцевого значення і є місцевим самоврядуванням, яке здійснюється у формах безпосередньої і представницької демократії [5, 6]. Вивчення закордонного досвіду децентралізації влади в країнах, що вже здійснили подібні реформи, дозволить використати цей досвід в Україні.

Є значний доробок вітчизняних науковців у дослідженні розуміння суті місцевого самоврядування і його місця в державі [7]. В. Куйбіда обґрунтував необхідність чіткого визначення кола і сутності функцій і завдань, які повинні здійснювати на цьому етапі розвитку країни органи місцевого самоврядування [8]. Адже, як відомо, зміцнення державної влади в центрі не може бути ефективним і корисним для суспільства загалом без одночасної децентралізації функцій і завдань та делегування їх на рівень місцевих органів, які обираються громадянами на основі загального, рівного, прямого виборчого права таємним голосуванням. Саме завдяки дотриманню цього принципу місцеве самоврядування як реальність, як важлива ознака демократії, функціонує в переважній більшості розвинених країн.

Науковцями також обґрунтовано концептуальні засади реформування територіальної організації влади [9] та адміністративно-територіального устрою [10, 11]. При цьому наголошується, що необхідною передумовою успішної реалізації будь-якої системної реформи є її інституційно-правове забезпечення, що передбачає законодавчо-нормативне врегулювання відносин у сфері реалізації реформи та забезпечення належної інституційної підтримки. Чітке визначення стратегічного курсу реформи, обґрунтованість очікуваних результатів, адекватність визначених механізмів реалізації, залучення можливостей громадянського суспільства – усе це є визначальними чинниками успішності процесу реалізації реформи.

Мета статті – аналіз законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення процесу реалізації реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації та виявлення проблемних питань для обґрунтування напрямів його подальшого удосконалення.

Виклад основного матеріалу. Пріоритети реформування територіальної організації влади як складової нової регіональної політики в Україні сформульовані в основних чинних документах стратегічного характеру – Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020» [12], Державній стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року [13]

та у Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні [14]. Визначено, що зміцнення фінансових засад та компетенції місцевого самоврядування має стати дієвим механізмом стимулювання економічної активності, розробки ефективних стратегій регіонального та місцевого розвитку, підвищення якості життя населення. Це можна забезпечити насамперед завдяки реалізації принципу субсидіарності у розподілі повноважень між рівнями управління. У центральних органів державної влади залишаються лише ті повноваження, які потрібні для вирішення загальнодержавних завдань (національна безпека, великі інфраструктурні проекти, розвиток науки тощо), тоді як завдання забезпечення життєдіяльності громад вирішуються безпосередньо на місцях. Саме такий підхід закладено у концептуальних засадах реформування територіальної організації влади в Україні. Реалізація реформи має забезпечити:

- ефективний розподіл повноважень між органами місцевого самоврядування та органами державної виконавчої влади, розподіл повноважень між територіальними рівнями управління на основі принципу субсидіарності;
- повсюдність юрисдикції органів місцевого самоврядування на території відповідних адміністративно-територіальних одиниць, за винятком окремих територій зі спеціальним статусом, де створюються спеціалізовані адміністрації відповідно до окремих законів;
- бюджетну децентралізацію з метою зміцнення місцевих бюджетів, здатності самостійно фінансувати більшу частину своїх повноважень, зацікавленості місцевих органів влади у забезпеченні економічного розвитку території та збільшенні податкової бази;
- визначення обґрунтованої територіальної основи для діяльності органів місцевого самоврядування та органів виконавчої влади – реформування системи адміністративно-територіального устрою відповідно до рекомендацій Європейського Союзу щодо номенклатури територіальних одиниць для статистичних цілей;
- забезпечення ефективності та прозорості системи управління територіями з одночасним запровадженням дієвих механізмів контролю за діяльністю органів місцевого самоврядування як з боку органів державної влади, так і з боку громад;
- створення дієвих механізмів взаємодії місцевих органів влади з інститутами громадянського суспільства, залучення членів територіальних громад до процесу ухвалення управлінських рішень, контролю громад за діяльністю органів влади;
- врегулювання питань власності територіальних громад на землю та комунальне майно, їхнього впливу на використання інших природних ресурсів, що дозволить органам місцевого самоврядування планувати розвиток територій, а громадам – відстоювати свої інтереси під час прийняття рішень про використання місцевих ресурсів;
- формування спроможних територіальних громад, здатних забезпечити належний рівень надання адміністративних та соціальних послуг населенню, зокрема у сфері освіти, культури, охорони здоров'я, соціального захисту, житлово-комунального господарства тощо.

У 2014–2016 рр. сформовано значний масив законодавчих та нормативних актів у сфері реалізації реформи децентралізації влади, зокрема, щодо формування спроможних територіальних громад, бюджетної децентралізації, оптимізації розподілу повноважень – передачі їх від органів виконавчої влади до органів місцевого самоврядування, що дасть можливість посилити функціональну та фінансову спроможність місцевого самоврядування. Створене законодавче підґрунтя загалом відповідає європейським стандартам і дозволило розпочати практичний етап реформи децентралізації.

Формування законодавчо-нормативної бази реалізації реформи децентралізації влади відбувається за кількома основними напрямками. Зокрема, запроваджено новий механізм формування спроможних територіальних громад шляхом їхнього об'єднання. Цей процес регулюється законом «Про добровільне об'єднання територіальних громад», прийнятим у лютому 2015 р. [15], який визначив принципи, основні умови, порядок, форми державної підтримки добровільного об'єднання територіальних громад сіл, селищ, міст. Реалізація закону має сформувати дієздатні територіальні громади, що забезпечать надання якісних базових соціальних та адміністративних послуг населенню, поліпшення умов сталого розвитку відповідних територій, ефективне використання бюджетних коштів та інших ресурсів. Методикою формування спроможних територіальних громад, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. [16], визначено умови формування спроможних територіальних громад, критерії визначення адміністративних центрів об'єднаних громад, порядок розроблення і схвалення перспективних планів формування територій громад.

У 2015 р. розпочався практичний етап формування спроможних територіальних громад. Станом на жовтень 2016 р. створено 367 об'єднаних територіальних громад, в яких відбулися або призначені перші вибори органів місцевого самоврядування. 159 об'єднаних територіальних громад, у яких 25 жовтня 2015 р. відбулися місцеві вибори, отримали нові повноваження та ресурси і з 1 січня

2016 р. перейшли на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом. Завдяки змінам до податкового та бюджетного законодавства обсяг власних доходів місцевих бюджетів об'єднаних громад зріс більше ніж удвічі порівняно з 2015 роком (з 827 млн грн до 1 873 млн грн). Відповідно до фінансових ресурсів, ці громади вже на початку бюджетного року змогли запланувати у своїх бюджетах кошти на здійснення видатків розвитку (капітальні видатки) у загальній сумі 275 млн грн, вони також отримали субвенцію з державного бюджету на формування інфраструктури [17].

Суттєві кроки зроблено у законодавчому забезпеченні децентралізації функцій і повноважень органів влади у сфері надання адміністративних послуг, зокрема щодо:

- *реформування системи державного архітектурно-будівельного контролю і передачі відповідних функцій та повноважень із загальнодержавного на місцевий рівень, посилення ролі місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо комплексного розвитку територій в інтересах територіальних громад* [18];
- *децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань* – ці повноваження передано виконавчим органам місцевого самоврядування міст обласного значення та передбачена можливість їх набуття іншими виконавчими органами рад [19]. До цього закону увійшли норми щодо державної реєстрації органів місцевого самоврядування як юридичних осіб;
- *децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень* – ці повноваження передано виконавчим органам місцевого самоврядування міст обласного значення та передбачена можливість їх набуття іншими виконавчими органами рад [20];
- *розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг щодо реєстрації місця проживання, надання відомостей з Державного земельного кадастру, роботи з документами, що підтверджують громадянство, створення реєстру територіальних громад, обміну відомостями між реєстрами територіальних громад та передачі інформації в Єдиному державному демографічному реєстрі тощо* [21].

Також прийнято низку законодавчих і нормативно-правових актів щодо *бюджетної децентралізації, міжбюджетних відносин, особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад*. Зокрема, внесено зміни до Бюджетного кодексу України щодо реформи

міжбюджетних відносин [22], які дозволили розширити дохідну базу місцевих бюджетів шляхом передачі з державного бюджету плати за надання адміністративних послуг, державного мита, збільшення відсотка зарахування екологічного податку, закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами та податку на прибуток підприємств приватного сектора економіки. Запроваджено нові види трансфертів, нову систему вирівнювання за закріпленими загальнодержавними податками залежно від рівня надходжень на одного жителя тощо.

Завдяки змінам до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи [23] розширено повноваження органів місцевого самоврядування у податкових відносинах: для місцевих бюджетів запроваджено акцизний податок з реалізації через роздрібну торговельну мережу алкогольних напоїв, тютюнових виробів та палива, надано право місцевим органам влади встановлювати ставки податку на нерухоме майно для об'єктів житлової та нежитлової нерухомості та надавати пільги зі сплати цього податку.

Запровадження норм цих законів дозволило зміцнити фінансову базу місцевого самоврядування, підвищити рівень фінансової самостійності місцевих бюджетів, запровадити механізми стимулювання територіальних громад до добровільного об'єднання. За результатами 2015 р. забезпечено надходження до загального фонду місцевих бюджетів 99,8 млрд грн, що складає 116,0 % до річних призначень, затверджених місцевими радами. Приріст надходжень до загального фонду місцевих бюджетів у 2015 р. порівняно з 2014 р. становить 29,6 млрд грн, або 42,1 %. Водночас ще залишається значною фінансова залежність регіонів і громад від центру. Частка місцевих податків у структурі доходів місцевих бюджетів у 2015 р. зросла і становила 22,5 % порівняно із 7,9 % у 2014 р., що є позитивною тенденцією, однак цього недостатньо для забезпечення сталого розвитку громад.

У 2015–2016 рр. прийнято низку законів, що вносять зміни до Бюджетного кодексу України *щодо створення нових фінансових можливостей для об'єднаних територіальних громад*: унормовано питання формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад [24]; розширено повноваження об'єднаних територіальних громад на участь у податкових відносинах, у тому числі зі встановлення місцевих податків і зборів, надання податкових пільг [25]; визначено порядок та умови надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам об'єднаних територіальних громад на формування їхньої інфраструктури [26].

Комплексне реформування територіальної організації влади та адміністративно-територіального

устрою потребує внесення змін до Конституції України. Для підготовки таких змін створена Конституційна комісія як спеціальний допоміжний орган при Президенті України, яка підготувала проект змін до Конституції щодо децентралізації влади. 31 серпня 2015 р. відбулося попереднє схвалення Верховною Радою проекту Закону «Про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади)» [27]. Запропонованими змінами передбачено посилення конституційно-правового статусу місцевого самоврядування, закріплено, що громада є первинною одиницею у системі адміністративно-територіального устрою України, передбачено утворення виконавчих органів місцевого самоврядування, запровадження інституту префекта, закріплено матеріально-фінансову основу місцевого самоврядування. Водночас поєднання у цьому законопроекті положень щодо зміни територіальної організації влади та щодо надання особливого статусу окремим (окупованим) територіям Донбасу відтерміновує його прийняття на невизначений час.

Одночасно з формуванням законодавчого поля відбувалось удосконалення інституційного забезпечення проведення реформи децентралізації. Важливо, що до процесу реалізації реформи долучились усі гілки влади в державі. Зокрема, утворено:

- *Цільову команду реформ з питань децентралізації, місцевого самоврядування та регіональної політики* при Міністерстві регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України [28], до складу якої увійшли українські, польські фахівці, експерти від Ради Європи і Європейського Союзу, представники від всеукраїнських асоціацій органів місцевого самоврядування;
- *Міжвідомчу координаційну комісію з питань регіонального розвитку* як інституційний майданчик для координації дій органів виконавчої влади і органів місцевого самоврядування в процесі формування та реалізації державної регіональної політики [29];
- *Раду регіонального розвитку* як консультативно-дорадчий орган при Президенті України з метою сприяння налагодженню ефективної взаємодії державних органів з органами місцевого самоврядування у питаннях напрацювання оптимальної моделі розвитку місцевого самоврядування, територіальної організації влади, вирішення проблемних питань життєзабезпечення регіонів [30];
- *Парламентський офіс місцевого самоврядування* з метою посилення зв'язків Верховної Ради України з органами місцевого самоврядування, їх асоціаціями, територіальними громадами, надання інформаційно-консультативної допомоги

органам місцевого самоврядування, сприяння у вирішенні організаційних питань щодо їх співпраці з парламентом [31];

- *24 регіональні офіси з питань впровадження реформ у сфері місцевого самоврядування, децентралізації повноважень органів виконавчої влади* (в усіх регіонах, крім АР Крим). Вони надаватимуть організаційну, консультативну, інформаційну допомогу місцевим органам влади, здійснюватимуть моніторинг впровадження реформ на регіональному рівні.

Водночас, за наявності суттєвого прогресу у створенні законодавчого та інституційного підґрунтя для реформи децентралізації багато важливих питань залишаються неврегульованими. Це передусім питання нової моделі адміністративно-територіального устрою, служби в органах місцевого самоврядування, реформування галузей із надання базових соціальних послуг населенню, забезпечення принципу повсюдності місцевого самоврядування (поширення юрисдикції органів місцевого самоврядування на землі за межами населених пунктів) тощо. Оскільки децентралізація передбачає передачу ресурсів та повноважень на базовий рівень, це вимагає зростання професіоналізму і відповідальності працівників органів місцевого самоврядування. Важливе значення для реалізації реформи децентралізації має формування механізмів місцевої демократії, що забезпечать відповідальність органів місцевої влади як перед державою, так і перед громадою.

Висновки

Складність нинішнього етапу розвитку українського суспільства полягає в тому, як на практиці в непростих історичних умовах у стислі терміни, спираючись на кращий світовий досвід функціонування органів місцевої влади, вирішити важливе для майбутнього країни завдання – створити власну систему територіальної організації влади, яка б відповідала сучасним викликам розвитку та діяла в інтересах і під контролем громадян.

Нині вже здійснено вагомі кроки з формування інституційно-правового забезпечення реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації, що дозволило розпочати її практичне запровадження. З метою створення умов для подальшої успішної реалізації реформи необхідно продовжити роботу щодо удосконалення її законодавчо-нормативного та інституційного забезпечення, передусім сконцентрувавшись на таких завданнях:

- внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади для створення конституційної основи подальшого розвитку законодавчого регулювання відносин у системі територіальної організації влади;

- законодавче врегулювання відносин у сфері формування та функціонування нової моделі адміністративно-територіального устрою України;
- удосконалення законодавчого регулювання розвитку місцевого самоврядування, зокрема, шляхом прийняття нової редакції Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні»;
- розроблення та затвердження концептуальних засад і моделей реформування галузей соціальної сфери, зокрема, системи освіти, охорони здоров'я, з урахуванням основних положень Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні;
- продовження з урахуванням кращих світових практик та вітчизняних напрацювань розроблення і впровадження дієвих механізмів та інструментів забезпечення місцевих бюджетів достатньою фінансовою базою для виконання своїх повноважень, стимулювання місцевого економічного розвитку;
- законодавче врегулювання питання поширення юрисдикції органів місцевого самоврядування територіальних громад на землі, розташовані за межами населених пунктів;
- посилення кадрового забезпечення органів місцевого самоврядування, зокрема, шляхом прийняття нової редакції закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування», формування кваліфікаційних вимог, запровадження прозорих конкурсних процедур добору кадрів до виконавчих органів рад;
- запровадження механізмів участі громадськості у виробленні органами місцевого самоврядування важливих управлінських рішень, зокрема, з питань визначення стратегії розвитку територіальної громади; законодавче врегулювання питання проведення місцевих референдумів.

Перспективи подальших досліджень у сфері інституційно-правового забезпечення реформи територіальної організації влади на засадах децентралізації пов'язані передусім із удосконаленням процесу об'єднання територіальних громад у контексті системної адміністративно-територіальної реформи, пошуком нових механізмів зміцнення ресурсного потенціалу місцевого самоврядування та удосконаленням моделі розподілу повноважень у системі державної виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Список використаних джерел:

1. *Європейська хартія місцевого самоврядування*, м. Страсбург, 15 жовтня 1985 року. Хартію ратифіковано законом України від 15.07.97 № 452/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036

2. *Реформування державного управління в Україні: проблеми і перспективи* / [О. А. Андрійко, С. Д. Дубенко, Є. Б. Кубко та ін.]. – К.: Оріяни, 1998. – 364 с.
3. *Державне управління в Україні: наукові, правові, кадрові та організаційні засади* / за заг. ред. Н. Р. Нижник, М. В. Олуйка. – Л.: Вид-во Нац. ун-ту «Львів. політехніка», 2002. – С. 17.
4. *Адміністративна реформа в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи: монографія* / за заг. ред. Н. Р. Нижник, Н. Т. Гончарук. – Д.: Монолит, 2009. – С. 192–193.
5. *Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України* / [О. М. Бориславська, І. Б. Заверуха, А. М. Школик та ін.]; Центр політико-правових реформ. – К.: Москаленко О. М., 2012. – 212 с.
6. *Проблеми децентралізації: національний та міжнародний досвід. Збірник матеріалів і документів* / наук. ред. М. Пухтинський. – К.: Атіка, 2006. – 744 с.
7. *Куйбіда В. С. Принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: монографія* / В. С. Куйбіда; за ред. Ю. П. Лебединського. – К.: МАУП, 2004. – 432 с.
8. *Куйбіда В. С. Конституційно-правові проблеми місцевого самоврядування в Україні* / В. С. Куйбіда. – Л.: Літопис, 2001. – 375 с.
9. *Ганущак Ю. І. Територіальна організація влади. Стан та напрямки змін* / Ю. І. Ганущак. – К.: Легальний статус, 2012. – 348 с.
10. *Методологічні засади адміністративно-територіальної реформи в Україні: соціально-економічні аспекти* / [Данилишин Б. М., Фашевський М. І., Чернюк Л. Г. та ін.]; під ред. Б. М. Данилишина / РВПС України НАН України. – К.: Основа, 2011. – 152 с.
11. *Адміністративно-територіальний устрій України. Шляхи реформування* / В. Г. Яцуба, В. А. Яцюк, О. Я. Матвішин, Ю. О. Карпінський та ін. – К., 2007. – 367 с.11.
12. *Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»*: Указ Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015>
13. *Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на період до 2020 року*: Постанова Кабінету Міністрів України від 06.08.2014 р. № 385 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF>
14. *Про схвалення Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 1 квітня 2014 р. № 333-р* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80>
15. *Про добровільне об'єднання територіальних громад*: Закон України від 05.02.2015 р. № 157-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19>.
16. *Про затвердження Методики формування спроможних територіальних громад*: Постанова Кабінету Міністрів України від 8 квітня 2015 р. № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF>
17. *Моніторинг фінансової спроможності об'єднаних територіальних громад* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://despro.org.ua/news/news/?ELEMENT_ID=1663
18. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень у сфері архітектурно-будівельного контролю та удосконалення містобудівного законодавства*: Закон України від 09.04.2015 р. № 320-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19>
19. *Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців»*

та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 26.11.2015 р. № 835-V [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-19/page>

20. *Про внесення змін до Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень» та деяких інших законодавчих актів України щодо децентралізації повноважень з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень*: Закон України від 26.11.2015 р. № 834-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/834-19/page>

21. *Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо розширення повноважень органів місцевого самоврядування та оптимізації надання адміністративних послуг*: Закон України від 10.12.2015 р. № 888-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-19/page>

22. *Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин*: Закон України від 28 грудня 2014 р. №79-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19>

23. *Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо податкової реформи*: Закон України від 28 грудня 2014 р. № 71-19 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19>

24. *Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо особливостей формування та виконання бюджетів об'єднаних територіальних громад*: Закон України від 26 листопада 2015 року № 837-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/837-19>

25. *Про внесення змін до Податкового кодексу України та деяких законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень в 2016 році*: Закон України від 24.12.2015 р. № 909-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19>

26. *Деякі питання надання субвенції з державного бюджету місцевим бюджетам на формування інфраструктури об'єднаних територіальних громад*: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.03.2016 р. № 200 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-%D0%BF>

27. *Про попереднє схвалення законопроекту про внесення змін до Конституції України щодо децентралізації влади*: Постанова Верховної Ради України від 31 серпня 2015 р. № 656-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-19>

28. *Про утворення Експертної ради з питань децентралізації, місцевого самоврядування та регіональної політики*: Наказ Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 19.01.2015 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.minregion.gov.ua/base-law/>

29. *Про утворення Міжвідомчої координаційної комісії з питань регіонального розвитку*: Постанова Кабінету Міністрів України від 16.09.2015 р. № 714 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/714-2015-%D0%BF>

30. *Про Раду регіонального розвитку*: Указ Президента України від 21.04.2015 р. № 224/2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/224/2015>

31. *Про Парламентський офіс місцевого самоврядування*: Розпорядження Голови Верховної ради України від 02.12.2015 р. № 1692 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1692/15-%D1%80%D0%B331>

References

1. *Yevropeyska khartiya mistsevoho samovriaduvannya*, m. Strasburh, 15 zhovtnia 1985 roku. Khartiui ratyfikovano Zakonom Ukrainy vid 15.07.97 № 452/97-VR [European Charter of Local Self-Government]. Retrieved from http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [in Ukrainian].
2. Andriiko, O. A., Dubenko, S. D., Kubko, Ye.B. et al. (1998). *Reformuvannya derzhavnogo upravlinnia v Ukraini: problemy i perspektyvy* [Public administration reform in Ukraine: Problems and Prospects]. Kyiv: Oriyany [in Ukrainian].
3. *Derzhavne upravlinnia v Ukraini: naukovy, pravovy, kadrovi ta orhanizatsiini zasady* (2002) [Public administration in Ukraine: scientific, legal, personnel and organizational principles]. Lviv: Vyd-vo Nats. un-tu «Lviv. Politekhnik» [in Ukrainian].
4. Nyzhnyk, N. R. Honcharuk, N. T. (2009). *Administratyvna reforma v Ukraini: suchasnyi stan, problemy ta perspektyvy* [Administrative Reform in Ukraine: Current State, Problems and Prospects]. D.: Monolyt (pp. 192–193) [in Ukrainian].
5. Boryslavska, O. M., Zaverukha, I. B., Shkolyk, A. M. et al. (2012). *Detsentralizatsiia publichnoi vlady: dosvid yevropeyskykh krain ta perspektyvy Ukrainy* [The decentralization of public authority: European experience and prospects of Ukraine]. K., Moskalenko O. M. [in Ukrainian].
6. *Problemy detsentralizatsii: natsionalnyi ta mizhnarodnyi dosvid*. Zbirnyk materialiv i dokumentiv (2006) [The problems of decentralization: national and international experience]. Kyiv, Atika [in Ukrainian].
7. Kuibida, V. S. (2004). *Pryntsypy i metody diialnosti orhaniv mistsevoho samovriaduvannya* [Principles and methods of local self-government]. Kyiv, MAUP [in Ukrainian].
8. Kuibida, V. S. (2001). *Konstytutsiino-pravovi problemy mistsevoho samovriaduvannya v Ukraini* [Constitutional and legal problems of local self-government in Ukraine]. Lviv, Litopys [in Ukrainian].
9. Hanushchak, Yu. I. (2012). *Terytorialna orhanizatsiia vlady. Stan ta napriamky zmin* [The territorial organization system of the authorities: status and trends]. Kyiv, Lehalnyi status [in Ukrainian].
10. Danylyshyn, B. M., Fashchevskyi, M. I., Cherniuk, L. H. et al. (2011). *Metodolohichni zasady administratyvno-terytorialnoi reformy v Ukraini: sotsialno-ekonomichni aspekty* [Methodological principles of administrative-territorial reform in Ukraine: the socio-economic aspects]. Kyiv, Osnova [in Ukrainian].
11. Yatsuba, V. H., Yatsiuk, V. A., Matviishyn, O. Ya., Karpinskyi, Yu.O. et al. (2007). *Administratyvno-terytorialnyi ustrui Ukrainy. Shliakhy reformuvannya* [Administrative-territorial system of Ukraine: ways of the reform]. Kyiv [in Ukrainian].
12. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Stratehiu staloho rozvytku «Ukraina – 2020»: vid 12.01.2015 roku № 5/2015 [Decree of the President of Ukraine on the strategy of sustainable development «Ukraine-2020»]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/5/2015> [in Ukrainian].
13. *Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na period do 2020 roku*: vid 06.08.2014 roku № 385 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of the State Strategy of Regional Development 2020]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/385-2014-%D0%BF> [in Ukrainian].
14. *Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro skhvalennia Kontseptsii reformuvannya mistsevoho samovriaduvannya ta terytorialnoi orhanizatsii vlady v Ukraini*: vid 1 kvitnia 2014 roku № 333-r [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of the Concept of reforming the local self-government and territorial organization of power in Ukraine]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/333-2014-%D1%80> [in Ukrainian].
15. *Zakon Ukrainy Pro dobrovilne obiednannia terytorialnykh hromad*: vid 05.02.2015 roku № 157-VIII [Law of Ukraine on

a voluntary association of communities]. Retrieved from <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/157-19> [in Ukrainian].

16. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro zatverdzhennia Metodyky formuvannia spromozhnykh terytorialnykh hromad: vid 8 kvitnia 2015 roku № 214 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on approval of methods of forming the capable local communities]. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/214-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

17. Monitorynh finansovoi spromozhnosti obiednanykh terytorialnykh hromad [Monitoring of the financial capacity of united communities]. Retrieved from http://despro.org.ua/news/news/?ELEMENT_ID=1663 [in Ukrainian].

18. Zakon Ukrainy «Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo detsentralizatsii povnovazhen u sferi arkhitekturno-budivelnoho kontroliu ta udoskonalennia mistobudivnoho zakonodavstva» vid 09.04.2015 roku № 320-VIII [Law of Ukraine on amendments to some legislative acts of Ukraine concerning the decentralization of powers in the field of architectural and construction control and improvement of town planning legislation]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/320-19> [in Ukrainian].

19. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu yurydychnykh osib ta fizychnykh osib-pidpriyemtsiv» ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo detsentralizatsii povnovazhen z derzhavnoi reiestratsii yurydychnykh osib, fizychnykh osib-pidpriyemtsiv ta hromadskykh formuvan: vid 26.11.2015 roku № 835-V [Law of Ukraine on Amendments to the Law of Ukraine «On State Registration of Legal Entities and Individual Entrepreneurs» and other legislative acts of Ukraine concerning the decentralization of powers of state registration of legal entities, individual entrepreneurs and community groups]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/835-19/page> [in Ukrainian].

20. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Zakonu Ukrainy «Pro derzhavnu reiestratsiiu rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen» ta deiakykh inshykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo detsentralizatsii povnovazhen z derzhavnoi reiestratsii rechovykh prav na nerukhome maino ta yikh obtiazhen: vid 26.11.2015 roku № 834-VIII [Law of Ukraine on Amendments to the Law of Ukraine «On State Registration of Rights to Real Estate and Their Encumbrances» and some other legislative acts of Ukraine concerning the decentralization of powers of state registration of rights to immovable property and their encumbrances]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/834-19/page> [in Ukrainian].

21. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo rozshyrennia povnovazhen orhaniv mistsevoho samovriaduvannia ta optymizatsii nadannia administratyvnykh posluh: vid 10.12.2015 roku № 888-VIII [Law of Ukraine on amendments to some legislative acts of Ukraine regarding the empowerment of local governments and optimization of administrative services]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/888-19/page> [in Ukrainian].

22. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo reformy mizhbiudzhethnykh vidnosyn: vid 28 hrudnia 2014 roku №79-19 [Law of Ukraine on Amendments to the Budget Code of Ukraine on the reform of intergovernmental relations]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/79-19> [in Ukrainian].

23. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy

shchodo podatkovoi reformy: vid 28 hrudnia 2014 roku № 71-19 [Law of Ukraine on Amendments to the Tax Code of Ukraine and Certain Legislative Acts of Ukraine on tax reform]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/71-19> [in Ukrainian].

24. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Biudzhethnoho kodeksu Ukrainy shchodo osoblyvosti formuvannia ta vykonannia biudzhativ obiednanykh terytorialnykh hromad: vid 26 lystopada 2015 roku № 837-VIII [Law of Ukraine on Amendments to the Budget Code of Ukraine concerning the characteristics of the formation and execution of budgets of united communities]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/837-19> [in Ukrainian].

25. Zakon Ukrainy Pro vnesennia zmin do Podatkovoho kodeksu Ukrainy ta deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo zabezpechennia zbalansovanosti biudzhethnykh nadkhodzen v 2016 rotsi: vid 24.12.2015 roku № 909-VIII [Law of Ukraine on Amendments to the Tax Code of Ukraine and laws of Ukraine to ensure the balance of revenue in 2016]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/909-19> [in Ukrainian].

26. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Deiaki pytannia nadannia subventsii z derzhavnoho biudzhetu mistsevym biudzhetam na formuvannia infrastruktury obiednanykh terytorialnykh hromad: vid 16.03.2016 roku № 200 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the issues provide subventions from the state budget to local budgets for the formation of infrastructure of united communities]. Retrieved from <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/200-2016-%D0%BF> [in Ukrainian].

27. Postanova Verkhovnoi Rady Ukrainy Pro poperednie skhvalennia zakonoproektu pro vnesennia zmin do Konstytutsii Ukrainy shchodo detsentralizatsii vlady: vid 31 serpnia 2015 roku № 656-VIII [Resolution of the Verkhovna Rada of Ukraine on preliminary approval of the bill on amendments to the Constitution of Ukraine concerning the decentralization of power]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/656-19>. [in Ukrainian].

28. Nakaz Ministerstva rehionalnoho rozvytku, budivnytstva ta zhytlovo-komunalnoho hospodarstva Ukrainy Pro utvorennia Ekspertnoi rady z pytan detsentralizatsii, mistsevoho samovriaduvannia ta rehionalnoi polityky: vid 19.01.2015 roku № 3 [Order of the Ministry of Regional Development, Construction and Housing and Communal Services of Ukraine on establishment of the Expert Committee on decentralization, local government and regional policy]. Retrieved from <http://www.minregion.gov.ua/base-law> [in Ukrainian].

29. Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy Pro utvorennia Mizhvidomchoi koordynatsiinoi komisii z pytan rehionalnoho rozvytku: vid 16.09.2015 roku № 714 [Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on establishment of the Inter-agency Coordinating Committee on Regional Development]. Retrieved from <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/714-2015-%D0%BF> [in Ukrainian].

30. Ukaz Prezydenta Ukrainy Pro Radu rehionalnoho rozvytku: vid 21.04.2015 roku № 224/2015 [Decree of the President of Ukraine on the Regional Development Council]. Retrieved from <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/224/2015> [in Ukrainian].

31. Rozporiadzhennia Holovy Verkhovnoi Rady Ukrainy Pro Parlamentskyi ofis mistsevoho samovriaduvannia: vid 02.12.2015 roku № 1692 [Order of the Head of Verkhovna Rada of Ukraine on the Parliamentary local government office]. Retrieved from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1692/15-%D1%80%D0%B3> [in Ukrainian].